

16-11-2006 | 16:15

Wat Jozef in de put dacht

Van Rijswijk, Snoek en Vijfhuizen over Schriftgetrouw vertellen

Jan-Kees Karels

In de grond zijn ze het eens: een kinderbijbel moet, in eerbiedige taal, de boodschap van de Bijbel navertellen. Maar op welke manier? Mag je Jozef in de put iets laten denken dat niet in de Bijbel staat? En hoe expliciet moeten auteurs zijn in het aanspreken van de kinderen? Een driegesprek over jongerentaal, een goede vertelling en een expliciete toepassing. Met aan tafel C. van Rijswijk, drs. L. Snoek en drs. A. Vijfhuizen.

Alle drie zijn of waren ze actief in het onderwijs, alle drie zijn ze nauw betrokken bij kinderbijbels. C. van Rijswijk heeft zo'n veertig jaar voor de klas gestaan op basisscholen van Tholen tot zijn huidige woonplaats Barneveld. Recent verscheen het vierde deel van zijn Bijbelse geschiedenis "Uit de Bron" (uitg. De Lezer). Drs. L. Snoek uit Zeist geeft godsdienst op het Van Lodensteincollege. Bij uitgeverij Den Hertog verscheen zijn tweedelige jongerenbijbel "Uw Koninkrijk kome". Drs. A. Vijfhuizen volgde een opleiding maatschappelijk werk, studeerde theologie en geeft les op hogeschool Driestar educatief in Gouda. Veel ervaring met kinderbijbels deed ze op bij het begeleiden van derdejaarsstudenten die een vergelijkend onderzoekje uitvoerden.

Zijn deze drie zelf met een kinderbijbel grootgebracht? Er blijkt een generatieverschilletje. Snoek luisterde als kind naar de vertellingen van Vreugdenhil. „We lazen na het avondeten, als de maaltijd was afgerond, uit de Statenvertaling. Daarna ging mijn vader op de bank zitten, de zes kinderen eromheen.” Bij Van Rijswijk en Vijfhuizen werd niet voorgelezen, dat was toen niet gebruikelijk. Het enige wat Van Rijswijk zich herinnert is de „dramatische plaat” van de zondvloed in de kinderbijbel van Van Wijk. Bij Vijfhuizen is de kleur van de omslagen blijven hangen: Vreugdenhil was donkerrood, Van Wijk grijs.

Foeteren

Over de doelstelling van een kinderbijbel zijn ze het roerend eens: hij is een hulpmiddel om kinderen naar de Bijbel zelf te leiden. Die samenhang is van belang.

Diverse kenmerken van een goede kinderbijbel gaan over tafel. Van Rijswijk noemt „eenvoudig en eerbiedig taalgebruik.” „Er dient gewezen te worden op de Heere Jezus.” Snoek wijst erop dat elk Bijbelgedeelte een eigen boodschap heeft. „De auteur moet recht doen aan die eigen boodschap, die overeenstemt met het geheel van de Bijbelse boodschap.” Vijfhuizen vat het geheel samen met de kenmerken van de klassieke kinderbijbel zoals ze die op de Driestar doceert: de auteur sluit aan bij de gereformeerde leer, maakt een toepassing voor de kinderen en heeft, zowel taalkundig als pedagogisch, oog voor het kind.

Daarmee is het kader van het gesprek gegeven.

Binnen dat kader zijn varianten mogelijk, blijkt al spoedig. Want wanneer is sprake van eerbiedig taalgebruik? Van Rijswijk tegen Snoek: „Ik kwam bij jou een enkel woordje tegen waarvan ik dacht: net ân. Je schrijft bijvoorbeeld dat Maria op Martha foertert. Zo'n woord foeteren roept associaties op met een andere sfeer. Daar ben ik een beetje huiverig voor.”

Vijfhuizen: „Ik zou het zelf ook niet zo snel gebruiken.”

Snoek: „Een vertelling moet je niet drie keer hoeven te lezen om te snappen wat er staat. Je loopt op dit punt aan tegen de grote afstand tussen de Bijbeltaal, zeker de Statenvertaling, en de taal die jongeren bezigen. De gevoelswaarde van alledaagse woorden verschilt voor iemand die bij de oudere generatie hoort en iemand die bij een jongere generatie hoort. Ik spreek dagelijks in godsdienstlessen met jongelui van vijftien, zestien. Je went aan allerlei woorden waarvan een ander zegt: Die gebruik ik nooit.”

Hoeveel vrijheid heeft de verteller? Waar liggen bijvoorbeeld grenzen bij het laten denken en spreken van Bijbelse personen?

Van Rijswijk: „Als ik kans zie het Bijbelverhaal goed te vertellen, zodat het overkomt bij de kinderen, bereik ik mijn doel. Ik ben bang om Petrus of Jakobus dingen te laten zeggen die helemaal niet in de Bijbel staan.”

Snoek: „Een voorbeeld. Ezra krijgt toestemming om terug te reizen. In de Bijbel staat niet dat hij gedurende dat gesprek met de koning gedacht heeft: „Geloofd zij de Heere, dat de koning zo welwillend is.” Die gedachte is echter zó organisch verbonden met de geschiedenis zelf dat het verantwoord is.”

Van Rijswijk: „Maar het staat niet in de Bijbel.”

Snoek: „Die wóórdkeus staat niet zozeer in de Bijbel - daar zit een spanningsveld. In hoeverre mag een auteur zich deze vrijheid veroorloven? Zelf heb ik me aan de regel gehouden: vertel alleen dat wat je kunt verantwoorden met het oog op de Bijbeltekst zelf en op de historische achtergrondgevens.”

Vijfhuizen: „Ik vind dat je daarmee heel voorzichtig moet zijn. 'k Heb voor dit gesprek naast elkaar gelegd hoe Van de Hulst, Eijkman en Kuijt schrijven over Jozef in de put. Van de Hulst schrijft: „Jozef heft de ogen op en - er daalt een stille rust in zijn hart. Neen, alles is niet donker: Dáár, boven, is de hemel. Jozef is niet alleen. Dáár, bóven, is God.” Dat staat dus niet in de Bijbel hè? Eijkman beschrijft dat Jozef in de put zit, en dat de broers hem horen roepen: „Ik krijg jullie wel. Ik zal alles aan vader vertellen.” Kuijt zegt gewoon: De kuil was leeg, er stond geen water in, ze gingen samen brood eten. Zie je hoe voorzichtig je moet zijn met het verwoorden van gedachten? De Schrift zegt: Hij riep om genade. Zelf ben ik ervoor zo dicht mogelijk bij de Bijbeltekst te blijven.”

Hoe moeten we in dit licht aankijken tegen het maken van een toepassing voor de kinderen? Een taak van de auteur, of juist van de ouders?

Vijfhuizen: „Wij maken op school onderscheid tussen boodschap en toepassing. De boodschap is wat het Bijbelgedeelte zelf aanreikt; de toepassing is de link van toen naar nu. De toepassing kan te maken hebben met onze verhouding tot de Heere, met de verhouding tot onze medemens of tot de schepping. Als je Handelingen leest, zie je dat de apostelen mensen heel direct aanspreken. Ook in de Dordtse Leerregels staat

dat de belofte van het Evangelie aan alle volken gepredikt moet worden, met bevel van geloof en bekering. Een aparte toepassing, expliciet, is dus een must, dat kan niet anders.”

Ook bij een toepassing zegt de verteller meer dan er in de Bijbeltekst staat.

Van Rijswijk: „De toepassing staat in het Woord zélf. Als ik over Noach vertel, weet ik dat er in het Nieuwe Testament over hem wordt gesproken. De Heere Jezus spreekt over een zorgeloze tijd „gelijk de dagen van Noach.” Dus trek ik die lijn door: zoals toen de mensen zorgeloos waren, zo verachten ook nu mensen de Heere Jezus. De terugkeer van de Joden uit ballingschap, voor mij is dat een beeld van de verlossing van het geestelijk Israël. De profeten staan er vol van, de Kanttekeningen wijzen er overal op dat je die lijn mag doortrekken. Die gegevens mag je gebruiken in je vertelling.”

Snoek: „De visie hierop staat of valt met de keus vooraf: Wil je vertellen of wil je preken? Kies je voor het vertellen, dan doe je aan stijlbreuk als je tussendoor, of achteraf, uit je verhaal stapt en de kinderen gaat aanspreken. Vijfhuizen haalt uit Bijbel en belijdenisgeschriften een aantal teksten aan waaruit blijkt dat het nodig is mensen direct aan te spreken. Die Bijbelteksten gelden allemaal situaties van de prédiking. Ik zie een kinderbijbel niet als een preek, maar als een navertelling van wat de Bijbel zegt.

Dat betekent niet dat ik tegen expliciete toepassingen ben. Het gaat er niet om dat het principieel onjuist zou zijn, nee: als je het doet, zorg ervoor dat het organisch aansluit bij je vertelling. Om te zorgen dat het effect van de vertelling bij het kind blijft hangen.”

Van Rijswijk: „Als ik vertel over Simson, trek ik de lijn door naar de Heere Jezus, Die in zijn sterven meer vijanden heeft gedood heeft dan in zijn leven. Dan moet je niet zeggen: Ja, maar dan is heel je vertelling weg. Nee: je vertelt de geschiedenis van Simson boeiend, alleen in een, twee regeltjes verwijst je door naar de Heere Jezus.”

Het wordt dus kiezen tussen vertelling of vertelling-en-een-beetje-preek?

Van Rijswijk: „Nee, ik houd niet van preken, ik houd van vertellen, beeldend vertellen. Dat doe ik zoals het in de Bijbel staat, maar ik betrek daar ook de Kanttekeningen en andere gedeelten van de Bijbel bij. Anders wordt het oppervlakkig. We hebben het niet over Joodse geschiedenis, maar over heilsgeschiedenis. Als je bij de opvoering van de ark de hemelvaart niet noemt, nou, dat is de blijdschap geweest van David!”

Snoek: „Hoe weet u dat?”

Van Rijswijk: „Psalm 68, daar staat het, daar wordt gewoon verwezen naar de hemelvaart. Kijk ook maar naar Psalm 47, precies zo. Dát bedoel ik met: Je moet de lijnen doortrekken. Schrift met Schrift vergelijken.

Vijfhuizen: „Ik houd ook van een expliciete toepassing. Laat het dan een vertelling met een preek zijn, dan heb ik dat liever. De kinderen die ik voor me zie moeten allemaal voor God verschijnen, ze moeten leven tot Gods eer, en als ik hun dan een boodschap kan meegeven uit het Woord, zal ik dat niet nalaten. Voor mij is de boodschap belangrijker dan dat de vertelling erg goed in elkaar zit.”

Snoek: „Ik wil ze niet tegen elkaar uitspelen, vertelling en preek. Soms moet je bij moeilijke geschiedenissen explicieter worden. Maar ik weet uit ervaring hoeveel jongelui er zijn die direct beginnen te zuchten als je begint te preken. Op dat moment komt bij mij niet boven ”nu mag je niet meer preken”, maar ”als je het doet, doe het tactisch”. Want de geschiedenis zélf moet het doen, die is indringend genoeg.”

© Reformatorisch Dagblad